Um Claude Simon

í einni helstu skáldsögu hans: La Route des Flandres (1961). Og ekki síst í merkustu skáldsögu hans frá síðari árum: Les Géorgiques (1981).

Og í þeirri sögu er George Orwell, höfundur 1984.

5

Dragi maður saman það helsta sem setur svip á skáldsögur Claude Simons gæti það litið þannig út:

Skáldsagnagerð Claude Simons á sér rætur í heimi minninga, þær eru af sjálfsævisögulegum toga. Helstu fyrirmyndir og lærimeistarar eru Marcel Proust og William Faulkner. Í eðli sínu er skáldsagnagerð Simons harmræn: maðurinn er varnarlaus og án tilgangs. Vindar tímans velta honum fram og aftur, hann hefur litla sem enga möguleika til að hafa áhrif á samtíð sína, allra síst að koma vitinu fyrir þá sem fara með völd. Þetta er grunntónn meistaraverksins Le Vent (1957). Rithöfundurinn er sjálfur vantrúaður á að unnt sé að ráða ferðinni með vopnum skáldskaparins. Skáldið breytir ekki heiminum. Simon hefur megnustu andúð á ýmsum boðberum í skáldskap, þeim sem hafa á takteinum lausnir. Hann vill að orðið hafi gildi í sjálfu sér og túlki líf nútímamannsins og heim hans án þess að segja fyrir verkum. Honum er illa við orð eins og raunsæi.

6

Í skáldsögum Claude Simons eins og í verkum margra annarra góðra höfunda lifir orðið sínu eigin lífi, það að fást við orð er í anda vísinda, tilraun sem ekki tekur enda. Þegar allt hefur gengið að óskum rís orðið sjálft upp og krefst réttar síns. Í notkun þess er sú eina heimspeki fólgin sem skáldið hefur áhuga á að leiða í ljós. Orðið er tilgangurinn.

7

Ég býst ekki við að menn muni lesa Claude Simon sér til skemmtunar. Stíll hans krefst mikils, er alltaf margræður, en þó í þeim anda að frá einhverju sé að segja. Stundum er eins og Claude Simon hafi misst tökin á frásögninni vegna þess að hann hefur frá svo mörgu að segja. En þá kemur í ljós styrkleiki hans. Orð og setningar fara að lifa eigin lífi.

8

Claude Simon er góður höfundur, en það er ólíklegt að hann muni verða fyrirmynd yngri höfunda. Hann gerði sína uppreisn. Þeirri uppreisn er lokið. Nú vilja menn aftur segja sögu samkvæmt sígildum lögmálum.

9

Claude Simon sem er fæddur árið 1913 fékk Nóbelsverðlaunin fyrir nokkrum dögum. Auðvitað átti hann að fá þau löngu fyrr. Nú er hann orðinn afi nýrrar kynslóðar skáldsagnahöfunda og tilraunir hans jafnsjálfsagðar og áætlanir járnbrautanna.

„Á Frakka mæru engi" — 1928.

KJARVAL
ALDARMINNING

I

Annar meginþáttur í list Kjarvals eru táknmyndir hans og fantasíur. Efnislega má skipta þessum myndum í tvennt. Annars vegar eru persónugervingar ýmissa náttúrufyrirbæra og hins vegar myndir sem túlka vítt svið órökvísra tilfinninga, drauma, innra lífs og andlegra menningarverðmæta sem lítið eiga skylt við hinn sýnilega veruleika. Mikill skáldandi og ljóðræn myndsýn sem birtist í þessum verkum skipa Kjarval á bekk með örfáum myndskáldum í evrópskri málaralist á 20. öld. Yfirleitt eru táknrænar myndir og fantasíur fremur fátíðar í nútímamyndlist og í íslenskri málaralist eru táknmyndir Kjarvals einstæðar. Þema þeirra má í mörgum tilvikum rekja til symbólísku stefnunnar sem uppi var um síðustu aldamót, en Kjarval gæðir þessi gömlu minni lífi með hinu nýja og frjálsa myndmáli 20. aldarinnar.

Tryggð Kjarvals við symbólísku stefnuna löngu eftir að hún var liðin undir lok á meginlandi Evrópu á líklega rætur í því menningarumhverfi sem hann var sprottinn upp úr. Þar voru bókmenntir uppistaða alls menningarlífs en myndlist nánast óþekkt. Hér má minnast þess að Kjarval var sjálfur skáld og því er ofurskiljanlegt hversu líkingamál var honum tamt. Í samræðum Kjarvals bar oft á góma að Ísland ætti enga fortíð í myndlist, en með því að beita tákn- og líkingamáli gat hann skírskotað til fornrar og nýrrar menningar þjóðarinnar og túlkað á ljóðrænan hátt þá drauma og sýnir sem sagnir, skáldskapur, trúarlíf og þjóðarsaga blésu honum í brjóst.

II

Jóhannes Sveinsson Kjarval var einkar næmur og margslunginn persónuleiki. Í eðli hans voru tveir þættir sem öðru fremur mótuðu list hans. Það var djúpur skilningur á íslenskri náttúru og skáldleg sýn á menningu Íslands að fornu og nýju. Til að geta túlkað íslenskt landslag gerði hann sér far um að lifa alla ævi í sem nánustum tengslum við náttúruna. Eftir því sem listþroski hans og vald á málaratækni óx, tókst honum æ betur að sýna margbreytileik Íslands í verkum sínum. Þótt ekki sé í fljótu bragði auðvelt að átta sig á þróunarferli Kjarvals var hann samt heilsteyptari en í fyrstu kann að virðast þrátt fyrir ýmis hliðarspor. Fyrir honum vakti alla tíð að sýna ekki aðeins ytri fegurð landsins heldur að túlka þann innri kraft og líf sem býr undir yfirborðinu. Þótt landslagsmálverk Kjarvals séu að sönnu mikilfengleg og frumleg náði snilli hans þó hæst í huglægum verkum. Þegar veruleikasýn hefti ekki hugarflug hans og skáldanda kom hvað skýrast í ljós hversu létt honum veittist að tjá margvísleg hughrif og tilfinningar. Á seinni árum hafði hann á hraðbergi ólíkar stílgerðir eftir því sem næmi hans og skáldlegt innsæi blés honum í brjóst hverju sinni. Lítilmótleg atvik urðu kveikja að stórbrotnum verkum og list Kjarvals er í senn ofur einföld en býr samt yfir mikilli dýpt. Þótt vissulega hafi Kjarval oft verið svo mislagðar hendur að furðu sætir, hygg ég að engum sem skoðar bestu verk hans blandist hugur um, að hann er ókrýndur konungur íslenskrar málaralistar á 20. öld. **Guðbjörg Kristjánsdóttir.**

Skáldið Kjarval

Skáldskapur Kjarvals er eins og tónlist sem maður skilur bara óbeinlínis, sagði Ríkharður Jónsson í ritdómi um Grjót í Vísi 22/2 árið 1930. Kjarval fannst það gott sem Jóhann Sigurjónsson sagði einu sinni við hann að lífið væri músík. Og Kjarval bætir við: „Við erum tónar á orkestri" (Kjarvalskver, 35). Svo virðist sem þetta atriði hafi verið veigamikill þáttur í lífsskilningi Kjarvals. Rökhugsun hans og raunar allt sem hann skrifaði var afar huglægt og persónulegt. Sjón hans var sérkennilega fersk, skilningurinn minnir á opinn barnshuga. Og þetta kemur vel fram í skáldskap.

Eitt heilsteyptasta skáldverk Kjarvals er Meira grjót, sem heitir reyndar Brjef frá London. Meira grjót á kápunni. Þessi texti byggist á bréfum sem Albjartur Siklingsbur skrifar frá London þar sem hann er að skoða heiminn. Viðtakandi bréfanna er Þuríður frænka hans, en Albjartur á einnig bróður („í móðurættina") í sveitinni sem kaus heldur að verða bóndi en skoða heiminn, og er sagt dálítið frá honum fyrst í bókinni. Kjarval segir frá því sem Albjartur sér í Lundúnum og fjallar um sveitabúskap og fleira.

Sagan af Albjarti Siklingsbur hlýtur að hafa margar sjálfsævisögulegar vísanir. Kjarval dvaldist erlendis um skeið, þar af tæpan vetur í London, og honum hefur verið hugsað til þess hvaða augum menn litu á flakk hans í útlöndum heima í Meðallandinu og Borgarfirði eystra. Félagar Albjarts telja hann algeran ónytjung að hverfa burt úr sveitinni, og hann virðist taka undir það sjónarmið af því að hann undirritar mörg bréfanna til Þuríðar frænku sinnar „Þinn ónýtur, Albjartur Siklingsbur". Þegar Albjartur fór utan sagði hann:

> Jeg fer til útlanda til þess að jeta dilkana ykkar með Englendingum. Jeg er vanur ostum, smjöri og skyri - og drafla og öllum þeim kræsingum úr sumarsauðnum. Jeg treysti mjer ekki til að jeta þetta gull, sem þið fáið fyrir að hætta við sumarbúskapinn. Verið þið sælir. Jeg hef heldur ekki vit á sveitabúskap. (4—5)